

УДК 811.161.2:373.7

ВИЯВИ СЕМАНТИКИ ГРАНИЧНОСТІ В ОДИНИЦЯХ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО РІВНЯ

Марія Сціра

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра українського прикладного мовознавства,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна,
e-mail: pisarmaria@gmail.com*

Розглянуто питання визначення фразеологізму, градації, граничності, градуальності, градаційних відношень, норми, градуальної лексики; визначено групи із семантикою граничності; показано градуальну шкалу. Розкрито розуміння фразеологічних одиниць із семантикою граничності. Розглянуто ті компоненти значення, які виступають сигналізаторами семантики граничності у фразеологічних одиницях української мови.

Ключові слова: фразема, фразеологізм, градація, граничність.

DOI <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2108.68.9043>

Вступні завваги. Життя – це рух, зміна. Рух включає в себе всі процеси у природі і суспільстві. У загальному випадку рух — це будь-яка зміна, будь-яка взаємодія матеріальних об'єктів, зміна їх станів. Людина пізнає світ і змінює його, постійно порівнюючи й градууючи явища, ознаки, процеси за різними критеріями. Значення градації для людини відбито в самій мові і в моделях її дослідження. Кожна людина прагне до якоїсь визначеності. Кожна визначеність має свої обмеження, граничність.

Градацію в сучасному мовознавстві розглядають у двох значеннях – одне з них стилістична фігура, інше тлумачення – це послідовність, поступовість у розташуванні шкали градації, розчленування градуювання на етапи, ступені. Градація полягає в такому розташуванні частин висловлення (слів, частин речення), при якому кожна наступна містить у собі підсилення (чи послаблення) смислового або емоційно-експресивного значення.

Фразеологізми є специфічними мовними формулами, картиними світу із закодованою інформацією про минуле, наших предків, їхній спосіб сприйняття світу та оцінку всього суцього; вони акумулюють культурні потенції народу, тільки йому притаманним способом маніфестують дух і неповторність ментальності нації.

Дослідниця Л. Мойсеєнко називає характерний набір диференціальних ознак фразеологізмів: а) це готові мовні одиниці, які не створюються в процесі спілкування, а цілком відтворюються; б) це мовні одиниці, для яких характерна сталість у значенні, складі і структурі (аналогічно окремим словам); в) це утворення з двох або більше компонентів з властивими їм формами словозміни, які функціонують і поза межами фразеологізму; г) в акцентологічному відношенні це такі звукові комплекси, в яких компоненти, що їх утворюють, мають два (або більше) основні наголоси [12 : 522].

На думку вченого В. М. Мокієнка, найбільш прийнятними для виділення фразеологізмів можна вважати такі критерії, як: відносна стійкість компонентного складу, відносна семантична цілісність, відтворюваність у мовленні носіями мови, оцінність, образність та різного ступеня ідіоматичність [13 : 4–6]. Цю думку поділяє і О. Л. Добриднева, яка зазначає, що саме фразеологізми характеризуються спроможністю “опосередковано, образно, а, відповідно, і експресивно позначати якості соціальнопсихічного життя людини, а також надавати цим якостям значеннєву позитивну і негативну оцінку” [5 : 99].

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку мовознавства зріс інтерес до семантичного аналізу мовленнєвих явищ. Засобом акумуляції знань про міру, ступінь та інтенсивність різних явищ, є градація.

Аналіз останніх досліджень. Проблема градації та пов’язаних з нею питань, а саме граничність, градуальність, градусема, знаходимо у працях Т. Подуфалової [15], Г. Кутньої [9], І. Купіної [8], Л. Марчук [10], І. Вихованця [3], Т. Спільник [17].

Науковець Т. Спільник вважає, що градація становить своєрідно організований як з формально-синтаксичного, так і з семантико-синтаксичного погляду фрагмент складного речення сучасної української мови. Наприклад, Якуба вжахалися не тільки малі діти, набожні та забобонні жінки, його остерігались навіть визнані сільські відьми, одверті безбожники, парубки-відчайдухи (Я. Гончарук) [17].

Т. Подуфалова розглядає градацію як ментальний процес і його результат та мовна градація як відбиття розумових операцій.

Так, Г. Кутня у статті “Градуальність як структурно-семантична ознака дієслівних предикатів процесу на тлі аспектуальних понять” розглядає структурно-семантичну ознаку градуальності, властиву дієсловам у функції предикатів процесу, у взаємозв’язку з аспектуальними поняттями внутрішнього порогу, родів дії, фазовості, динамічності, часової локалізованості. Наприклад, дівчина весела / дівчина веселіє. Дівчина веселіша / дівчина веселішає [9 : 54].

Метою статті є дослідити семантичну природу граничності на фразеологічному рівні.

Виклад основного матеріалу. Дослідження градації як функціонально-семантичної категорії дозволяє встановити її зв’язок із мисленням, реальністю, описати конкретні мовні засоби її вираження, виділити формальні показники граматичних категорій, які формують градацію.

Енциклопедія “Українська мова” дає таке тлумачення терміна *градація* – поступове підвищення, посилення [18 : 109].

Як фігура мови градація виділяється у вигляді послідовно нагромаджуваних семантично близьких або семантично однотипних компонентів в напрямі поступового наростання, посилення або (значне рідше) спаду, послаблення (з відповідним наростанням або спадом інтонації) інтенсивності їх значення, а частіше – просто емоційно-експресивної характеристики всього висловлення. Відповідно виділяється висхідна градація, або клімакс, і спадна градація, або антиклімакс [10 : 11].

С. Колесникова у праці “Семантика градуальности и способы ее выражения в современном русском языке” зазначає, що термін “градація” має в сучасній лінгвістиці два значення: 1) послідовність, поступовість у розташуванні шкали градації, розкладання градування на етапи, ступені; 2) стилістична фігура, яка

передбачає розташування ряду слів у порядку зростання або спадання їх смислового й емоційного значення [покликання] [6 : 96].

Семантична модель градації зумовлена реальним зіставленням предметів і явищ матеріального світу, історичним досвідом, результатами пізнання, мовною спільністю людей, мовними чинниками. На думку Л. Марчук, головним елементом творення семантики градації є природа її семантичних компонентів [10 : 129]

Досліджуючи градацію, звертаємо увагу на такі поняття, як градуальність, градаційні відношення, градуювання, градуальна шкала, норма, градуальна лексика.

Т. Подуфалова градуальність розглядає як ознаку градації, яка могла бути зафіксована у певний момент зміни градаційного значення [15 : 167]. Термін *градуальність* пов'язаний із виконанням градаційної функції і вказує на практичне вираження *градації*. Отже, *градація* має ширше значення, ніж *градуальність*.

Суть *градаційних відношень* полягає в передачі семантики міри ступеня, міри якості, міри дії у зіставленні з нормою [10 : 168].

В “Універсальному словнику української мови” зазначено, що *градування* – це поділ шкали вимірального приладу на одиниці виміру [19]. *Градування* – це співвіднесення якісної ознаки з нульовою точкою, точкою виміру (нормою) на градуальній шкалі [10]. *Норма* – центральна і найважливіша точка відліку, відносно якої визначають значення градуюваних слів [1]. Градування можна здійснювати за допомогою градуаторів більше, менше, рівно тощо. Поняття, які складають процес градуювання і які розташовані на градуальній шкалі, Л. Марчук називає “градуси” або “кроки” [10 : 212].

Учені застосовують дві осі шкали – вертикальну і горизонтальну [4]. На вертикальній розташовані градаційні опозиції, на горизонтальній – синоніми.

Ми ж використовуємо горизонтальну шкалу – відрізок, на якому позначена нульова точка, що відповідає *нормі*. Лексема, що позначена у цій точці, передає якість, ознаку, властивість звичайним значенням, відносно якого визначаємо більший або менший ступінь вияву ознаки дії, здійснюємо градуювання. *Нормою* або *нулем* називаємо слово, яке найбільш загально й нейтрально передає значення фразеологічної одиниці. Праворуч від так зв. *нуля* розташовуємо фраземи, що передають ступені вищої від *норми* міри вияву ознаки, ліворуч – ступені нижчої від *норми* міри вияву ознаки”.

Наприклад:

Ніколи (ні в який час) → *ні за яких обставин* → *ніколи в світі* → *доки (коли, поки, як) рак свисне* [7 : 82]

Бідний (який живе у нужді, нестатках) → *як мак начетверо* → *мов (як, наче) церковна миша* → *голий як бутон* → *голіший од миші* → *ні за плечима, ні перед очима* → *і в скрині пусто, і в кишені не густо* → *з голими руками* [7 : 15]

Мало (у невеликій кількості) → *не густо* → *мов кіт наплакав* → *котові на сльози нема* → *як у kota сліз* → *із заячий хвіст* → *на заячий скік* → *на макове зерно* → *на волосину* → *крапля в морі* [7 : 69]

Норма у градуальних опозиціях може і не мати спеціального вираження, проте обов'язково з'являється антонімічна пара, яку найнаочніше показати у вигляді опозиційної вертикальної шкали:

Наприклад:

+1 з'явитися на світ божий	– народитися [20 : 349]
0	
-1 покинути світ білий	– померати [20 : 665]

До *градуальної лексики* Л. Марчук зараховує слова або словосполучення, які вживаються в мовленні для вираження градуального значення [10].

Поняття *граничності*, у свою чергу, пов'язане з філософською категорією межі. Цікавим є те, що граничність є однією з 17 ознак фразеологізму, які виділив В. Архангельський. Дослідник визначає фразеологізм таким чином: “Фразеологізм – це існуюча в мові постійна комбінація словесних знаків: гранична і цілісна; відтворювана в мовленні його носіїв; заснована на внутрішній залежності членів, що складаються мінімально з двох строго визначених одиниць лексичного рівня, які знаходяться у відомій послідовності; граматично організована за існуючими або такими, що існували, моделями словосполучень або речень; що має єдине значення, різною мірою комбінаторне у відношенні до значень слово сполучених елементів, але стабільне у відношенні до означуваного або виражального” [2 : 14].

Граничність/неграничність – це семантична категорія, яка встановлює спрямованість виражених дієсловами дій, процесів та станів до своєї внутрішньої межі – крайньої, критичної точки їхнього розгортання [3 : 225].

Необхідно розрізнити лексичну граничність (термінативність/атермінативність), яка відображає денотативні якості ситуації, та граматичну граничність як особливий граматичний рівень категоризації дії з точки зору її перебігу в часі [14 : 42–43].

Варто наголосити і на тому, що граничність у контексті часу і граничність у просторі помітно відрізняються. Межа просторових об'єктів не імплікує необхідність безпосереднього переходу до іншого об'єкта. Якщо людина припускає існування навколо себе порожнього простору, то у світі життя порожнього часу не існує. Отже, у темпоральному контексті значення межі синкретичне: одночасно входить у різні часові наповнювачі, тим самим створюючи передумови для диференціації понять початку й кінця. Саме на темпоральному тлі відбувається чіткий розподіл єдиного поняття граничності. Усе, що відбувається в часі, має початок і кінець, але не все, що існує у просторі, співвідносне з цими поняттями. Особливість полягає в тому, що час, запозичивши поняття одночасної лінії і її граничності з моделі простору, розподіляє граничність, застосовуючи опозицію початку-кінця.

На думку Ю.Маслова, граничність являє собою "найвищий ступінь абстракції і в царині родів дії із погляду того впливу, який роди дії мають на категорію виду. Цей найвищий ступінь лексичної абстракції стоїть уже ніби на порозі між лексичною і граматичною абстракцією [11 : 421].

Дослідниця І.Купіна інтерпретує граничність як категорійне узагальнене поняття, що пов'язане з категоріями простору й часу. Як поняттєва категорія граничність належить до параметрів, що відображають глибинну семантику. Як мовна універсалья граничність реалізується й у системі мови, характеризуючи різноманітні засоби обмеження предметів або відношення між об'єктами позамовної дійсності в їх просторово-часовому і якісно-кількісному вимірах. Як семантична категорія граничність належить до кола мовних семантичних функцій, зокрема функції репрезентації пізнання. Граничність розглядається як конкретизатор мовної

семантики взагалі, як універсальний зміст, ядро різних типів полів: семантичних, лексико-граматичних, функціонально-граматичних та ін. У цьому розумінні граничність співвідносна з поняттям границі – універсальним концептом. З огляду на граматичну семантику границя пов'язана перш за все з аспектуальними характеристиками дієслівної лексики та з деякими морфологічними категоріями, зокрема з найвищим ступенем порівняння прикметників і прислівників [8 : 7].

Дослідивши значення вибраних фразеологізмів, поділяємо їх на групи за семантикою вираження граничності:

1. Фразеологізми на позначення граничності часу: *від старого до малого* [7, 20], *з рання до вечора* [7, 136], *позбавити життя* [7, 126], *піти з життя* [7, 126], *ні світ, ні зоря* [7, 110], *на вічні часи* [7, 73], *остання година, вічний спокій* [7, 115], *віку вкоротити* [7, 36], *відійти в забуття* [7, 46], *покінчити життя самогубством* [7, 52], *прийняти смерть* [7, 47], *зігнати зі світу* [7, 52], *на незабудь* [7, 73], *із сповитка* [7, 57];

2. Фразеологізми на позначення граничності простору: *світ за очі* [7, 10], *на краю світу* [7, 31], *стерти з лиця землі* [7, 60], *ніколи в світі* [7, 82], *володар всесвіту* [7, 68], *крізь землю провалитися* [7, 53], *по усіх усюдах* [7, 113];

3. Фразеологізми на позначення ознаки, стану з акцентом на граничність: *тільки душа в тілі* [7, 18], *голий як бубон* [7, 29], *тільки шкіра та кістки* [7, 136], *на ладан дихати* [7, 108], *перебрати міру* [7, 89], *ні краплі* [7, 83], *хоч вовком вий* [7, 12], *око в око* [7, 73;], *не по зубах* [7, 78], *крапля в морі* [7, 69], *по самі вуха* [7, 40], *легкий як пір'їна* [7, 66], *як з каменю виточений* [7, 80], *тихо, хоч мак сій* [7, 123], *на все горло* [7, 30].

4. Фразеологізми на дій, процесу з акцентом на граничність: *в пух і прах* [7, 131], *на всю губу* [7, 111], *спати мов убитий* [7, 118], *ревма ревіти* [7, 95], *заходитися сміхом* [7, 118], *узяти верх* [7, 90], *взяти гору* [7, 90], *не покладати рук* [7, 105], *вплутатись по самі вуха* [7, 102], *душі не чути* [7, 68], *за всяку ціну* [7, 16], *розривати серце* [7, 47]; *доводити справу до кінця* [7, 47].

ФО із загальним значенням граничності розподіляємо за ФСГ нерівномірно, найбільша частина аналізованих ФО стосується людини, її дій, якостей і станів, а також кількості. Цей факт повністю відповідає принципам фразеологічного відображення дійсності: у фразеології описуються явища, пов'язані певною мірою з людиною, її життям [8, с. 9].

Окремо виділяємо фразеологізми зі значенням абсолютної межі, як-от: *знати як своїх п'ять пальців* [7, 57], *не було й духу, й сліду* [7, 58], *нуль уваги* [7, 77], *дурний – далі нікуди* [7, 42], *дірка з бублика* [7, 83-84], *ніколи в світі; як рак свисне* [7, 82], *ні пари з рота не пустити* [7, 71].

У структурі значення ФО з граничною семантикою звертаємо увагу на заперечні частки *не, ні, ані*, які виступають своєрідними сигналізаторами. Виразники заперечення можуть бути як у структурі фразеологізму, так і в тлумаченні ФО.

Наприклад: *у кишенях вітер свистить – нема грошей; хто-небудь бідний, немає грошей* [20, 131–132], *ані живої душі; ні духу; ані лялечки – нікого*, про відсутність людей [7, 82], *ні краплі – анітрохи*, ніскільки, зовсім [7, 83],

Функцію сигналізаторів ступеня вияву ознаки часто виконують прислівники:

- для невисокого ступеня – *злегка, ледь-ледь, небагато, насилу, трохи, мало, майже*, прислівник *зовсім* з часткою (*не*) тощо: *мало* – на заячий скік (*зовсім мало, ледве-ледве*).

- для середнього й достатнього ступеня вияву ознаки – *достатньо, досить, значно, цілком, доволі*.
- для високого ступеня вияву ознаки – *дуже, зовсім, так, безмірно, абсолютно: без ліку* – *дуже* багато, велика кількість кого-, чого-небудь [20 : 440], *обіграли до нитки* – *абсолютно* все, до останнього предмета, до найменших дрібниць [20, 550],

Отже, ступінь вияву ознаки дії реалізується через лексичні одиниці (прислівники міри і ступеня, займенники *весь, увесь, все*, заперечні частки). Функційне значення таких елементів – указівка на ступінь величини ознаки чи міру її вияву: невисоку (низьку), середню, високу, найвищу (межову, або граничну).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Мова нагромаджує й закріплює у своїх одиницях (головним чином – у словах, у стійких сполуках і фразеологічних зворотах) історичний досвід народу, стає адекватним відображенням його внутрішнього світу, неповторності менталітету. Процес вивчення української мови є невіддільним від ознайомлення з культурою України, оскільки мова ніби ретранслятор передає надбання національної культури від покоління до покоління, представникам інших етнічних соціумів.

Такі фразеологізми за семою граничності є цікавими для дослідження. Варто сказати, що час так само, як число, величина, що має свій “кінець”, “межу”, “границю”, “граничність”, тільки граничність не “внизу”, як у числа, і не “вгорі”, як у величини, а в “середині”. І справді, адже час видається нескінченним і в минуле, і в майбутнє, тому його “граничністю” є момент сьогодення, який є одночасно початком майбутнього і кінцем минулого, забезпечуючи цим безперервність часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений : Оценка. Событие. Факт / Нина Давыдовна Арутюнова ; [отв. ред. Г.В.Степанов]. – Москва : Наука, 1988. – 341 с.
2. Архангельский В. Методы фразеологического исследования в отечественном языкознании / В. Архангельский // Вопросы лексики и фразеологии современного русского языка. – Ростов-на-Дону, 1968.
3. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови / І. Р. Вихованець, К. Городенська; ред. І. Вихованець. – Київ : Університетське видавництво "Пульсари", 2004. – 398 с.
4. Галич Г. Г. Семантика и прагматика количественной оценки (на материале современного немецкого языка) : дис. доктора филол. наук : 10.02.04 / Г. Г. Галич. – Санкт-Петербург, Омск, 1999. – 343с.
5. Добрыднева Е. Л. Фразеологические средства и способы вербализации эмоциональных концептов в языке и речи / Е. Л. Добрыднева // Проблемы вербализации концептов в семантике языка и текста: Материалы Международного симпозиума. — Волгоград : Перемена, 2003. — С. 97—108.
6. Колесникова С. М. Семантика градуальности и способы ее выражения в современном русском языке : дисс. канд. филол. наук : 10.02.01 / Светлана Михайловна Колесникова. – Москва : МПУ, 1998. –180 с.
7. Коломієць М., Регушевський Є. Словник фразеологічних синонімів / за ред. В. Винника. – Київ : Рад. Школа, 1988. – 200 с.

8. *Купіна І.* Фразеологічна вербалізація семантичного поля “граничність” в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. філол. наук / І. Купіна. – Харків, 2017.

9. *Кутня Г.* Градуальність як структурно-семантична ознака дієслівних предикатів процесу на тлі аспектуальних понять / Г. Кутня // Вісник Львівського університету. – Серія філологічна. – 2012. – Випуск 57. – С. 54–61.

10. *Марчук Л.* Категорія градації в сучасній українській літературній мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Людмила Миколаївна Марчук. – Київ, 2008. – 29 с.

11. *Маслов Ю.* Избранные труды. Аспектология. Общее языкознание / Ю. Маслов; Сост. и ред. А. В. Бондарко, Т. А. Майсак, В. А. Плунгян. – Москва : “Языки славянской культуры”, 2004. – 840 с.

12. *Мойсеєнко Л.* Фразеологічні одиниці як об’єкт дослідження: німецькі, польські та українські паралелі / Л. Мойсеєнко // Режим доступу <http://philology.knu.ua/files/library/polonist/19/84.pdf>

13. *Мокиєнко В. М.* Славянская фразеология : [учеб. пособ.] / В. М. Мокиєнко. — Москва : Высшая школа, 1989. — 287 с.

14. *Петрухіна Е.* Аспектуальные категории глагола в русском языке в сопоставлении с чешским, словацким, польским и болгарским языками / Е. Петрухіна. – Москва : Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2012. – 256 с.

15. *Подуфалова Т.* Когнітивно-семантичні та функціональні особливості градації в російській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Харківській національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. – Харків, 2007. – 20 с.

16. *Словник української мови в 11 т. / [за ред. І. К. Білодіда]. – Київ : Наук. думка, 1971-1980. – Т. I-XI*

17. *Спільник Т.* Значення градації в аспекті комунікативної перспективи висловлення / Т. Спільник. Культура народів Причорномор’я, 2002

18. *Українська мова: Енциклопедія / [редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін.]. – Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2004. – 833 с.*

19. *Універсальний словник української мови [авт.уклад. Куньч З. Й.]. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2017. – с. 848*

20. *Фразеологічний словник української мови: Книга 1, друге видання / Укладачі: В. М. Білоноженко, В. О. Винник, І. С. Гнатюк, В. Й. Горобець. – Київ : Наукова думка, 1999. – 528 с.*

REFERENCES

1. *Arutyunova N. D.* Tipy yazykovykh znacheniy : Otsenka. Sobytiye. Fakt / Nina Davydovna Arutyunova ; [otv. red. G.V.Stepanov]. – Moskva : Nauka. 1988. – 341 s.

2. *Arkhangelskiy V.* Metody frazeologicheskogo issledovaniya v otechestvennom yazykoznanii / V. Arkhangelskiy // Voprosy leksiki i frazeologii sovremennogo russkogo yazyka. – Rostov-na-Donu. 1968.

3. *Vykhovanets I.* Teoretychna morfolohiia ukrainskoi movy / I. R. Vykhovanets, K. Horodenska; red. I. Vykhovanets. – Kyiv : Universytetske vydavnytstvo "Pulsary", 2004. – 398 s.

4. *Galich G. G.* Semantika i pragmatika kolichestvennoy otsenki (na materiale sovremennogo nemetskogo yazyka) : dis. doktora filol. nauk : 10.02.04 / G. G. Galich. – Sankt-Peterburg. Omsk. 1999. – 343s.
5. *Dobrydneva E. L.* Frazeologicheskiye sredstva i sposoby verbalizatsii emotsionalnykh kontseptov v yazyke i rechi / E. L. Dobrydneva // Problemy verbalizatsii kontseptov v semantike yazyka i teksta: Materialy Mezhdunarodnogo simpoziuma. — Volgograd : Peremena. 2003. — S. 97—108.
6. *Kolesnikova S. M.* Semantika gradualnosti i sposoby eye vyrazheniya v sovremennom russkom yazyke : diss. kand. filol. nauk : 10.02.01 / Svetlana Mikhaylovna Kolesnikova. – Moskva : MPU. 1998. –180 s.
7. *Kolomiets M., Rehushevskiy Ye.* Slovnyk frazeolohichnykh synonymiv / za red. V. Vynnyka. – Kyiv : Rad. Shkola, 1988. – 200 s.
8. *Kupina I.* Frazeolohichna verbalizatsiia semantynohoho polia “hranychnist” v ukrainskii movi: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. st. kand.. filol. nauk / I. Kupina. – Kharkiv, 2017.
9. *Kutnia H.* Hradualnist yak struktarno-semantynchna oznaka diieslivnykh predykativ protsesu na tli aspektualnykh poniat / H. Kutnia // Visnyk Lvivskoho universytetu. – Seriya filolohichna. – 2012. – Vypusk 57. – S. 54–61.
10. *Marchuk L.* Katehoriia hradatsii v suchasni ukrainskii literaturnii movi : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia d-ra. filol. nauk : spets. 10.02.01 “Ukrainska mova” / Liudmyla Mykolaivna Marchuk. – Kyiv, 2008. – 29 s.
11. *Maslov Yu.* Izbrannyye trudy. Aspektologiya. Obshcheye yazykoznanie / Yu. Maslov; Sost. i red. A. V. Bondarko. T. A. Maysak. V. A. Plungyan. – Moskva : "Yazyki slavyanskoy kultury". 2004. – 840 s.
12. *Moiseienko L.* Frazeolohichni odynytisi yak ob'iekt doslidzhennia: nimetski, polski ta ukrainski paraleli / L. Moiseienko // Rezhym dostupu <http://philology.knu.ua/files/library/polonist/19/84.pdf>
13. *Mokiyenko V. M.* Slavyanskaya frazeologiya : [ucheb. posob.] / V. M. Mokiyenko. — Moskva : Vysshaya shkola. 1989. — 287 s.
14. *Petrukhina E.* Aspektualnyye kategorii glagola v russkom yazyke v sopostavlenii s cheshskim. slovatskim. polskim i bolgarskim yazykami / E. Petrukhina. – Moskva : Knizhnyy dom "LIBROKOM". 2012. – 256 s.
15. *Podufalova T.* Kohnityvno-semantynchni ta funktsionalni osoblyvosti hradatsii v rosiiskii movi : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk / Kharkivskii natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H. S. Skovorody. – Kharkiv, 2007. – 20 s.
16. Slovnyk ukrainskoi movy v 11 t. / [za red. I. K. Bilodida]. – Kyiv : Nauk. dumka, 1971-1980. – T. I-KhI
17. *Spilnyk T.* Znachennia hradatsii v aspekti komunikatyvnoi perspektyvy vyslovlennia / T. Spilnyk. Kultura narodov Prychernomoria, 2002
18. Ukrainska mova: Entsyklopediia / [redkol.: V. M. Rusanivskiy, O. O. Taranenko, M. P. Ziabliuk ta in.]. – Kyiv: Ukr. entsykl. im. M. P. Bazhana, 2004. – 833 s.
19. Universalnyi slovnyk ukrainskoi movy [avt.uklad. Kunch Z.I.]. –Ternopil: Navchalna knyha. –Bohdan, 2017. – s.848
20. Frazeolohichni slovnyk ukrainskoi movy: Knyha 1, druhe vydannia / Ukladachi: V.M. Bilonozhenko, V.O. Vynnyk, I.S. Hnatiuk, V.I. Horobets. – Kyiv : Naukova dumka, 1999. – 528 s.

*Стаття надійшла до редколегії 20. 04. 2018
доопрацьована 35. 06. 2018
прийнята до друку 10. 08. 2018*

THE MANIFESTATION OF THE SEMANTICS OF BOUNDARITY IN UNITS OF THE PHRASEOLOGICAL LEVEL

Maria Stsira

*Lviv Ivan Franko National University
Department of Applied Linguistics,
1 Universitetska St., room 233, 79000 Lviv, Ukraine
tel.: (032) 239 43 55
e-mail: pisarmaria@gmail.com*

People knows the world and changes it, constantly comparing and grading phenomena, signs, processes according to different criteria. The value of the gradation for a person is reflected in the language itself and in the models of its study. Every person aspires to certain certainty. Every has its own limitations.

Gradation is in this arrangement of parts of the statement (words, parts of the sentence), in which each subsequent contains an increase (or weakening) of semantic or emotional-expressive meaning.

Phraseologisms (idioms) are specific linguistic formulas, pictures of the world with coded information about the past, our ancestors, their way of perceiving the world and evaluating everything; they accumulate the cultural potencies of the people, only in his own way manifest the spirit and uniqueness of the mentality of the nation.

By studying the gradation, we draw attention to such concepts as graduality, gradation relations, calibration, graduation scale, norm, gradual vocabulary. The term graduality is associated with the execution of the gradation function and indicates the practical expression of the gradation. Hence, the gradation has a larger meaning than graduality.

The "Universal Dictionary of the Ukrainian Language" states that calibration is the division of the scale of the measuring instrument into units of measurement. The concept of limit, in turn, is connected with the philosophical category of the boundary. Limit / infinity is a semantic category that establishes the orientation of the verbs-expressed actions, processes, and states to their internal boundary-the extreme, critical point of their deployment.

Having examined certain phraseologisms, we divide them into groups by the semantics of the expression of boundary:

1. Phraseologisms on the designation of the boundaries of time (from old to small);
2. Phraseologisms on the designation of boundaries of space (the world behind eyes);
3. Phraseologisms on the sign, I will focus on the limit (only soul in the body);
4. The phraseologisms on actions, the process with the emphasis on the limit (in the fluff and dust).

FO with the general boundary value are distributed unevenly by FSG, most of the analysed FO relates to a person, his actions, qualities and states, and also quantities. Separately we distinguish phraseologisms with the value of the absolute limit. In the structures of the FO with limiting semantics, we draw attention to the negative particles neither, nor, nor (never in the world, nor in the living soul).

It is worth saying that time is the same as a number, a value having its "end", "boundary", "boundary", "boundary", only the limit is not "down", as in numbers, and not "top", as in size, but in the "middle". Indeed, because time seems infinite in the past and in the future, so its "limit" is the moment of the present, which is both the beginning of the future and the end of the past, thus ensuring the continuity of time.

Key words: phraseology, phraseologism, gradation, semantics of boundary.